

УДК 339:338.124(045)

РИЧКА М.А.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

СЛЮСАРЧУК О.М.,

студентка кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ

Анотація: У статті розглянуто явище фінансових криз, яке є невідомою умовою в глобалізації фінансової сфери. Досліджено вплив фінансових криз на світові процеси в економіках різних країн світу, зокрема в Україні.

Ключові слова: фінансова глобалізація, фінансові кризи, капітал, світова економіка.

Рычка М.А., к.э.н., доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Учебно-научного института международных отношений Национального авиационного университета;

Слюсарчук О.М., студентка кафедры международных экономических отношений и бизнеса Учебно-научного института международных отношений Национального авиационного университета.

ВЛИЯНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЕ МИРОВЫХ ФИНАНСОВЫХ КРИЗИСОВ

Аннотация: В статье рассмотрены явление финансовых кризисов, которое является неотъемлемой частью в глобализации финансовой сферы. Исследовано влияние финансовых кризисов на мировые процессы в экономиках разных стран мира, в частности в Украине.

Ключевые слова: финансовая глобализация, финансовые кризисы, капитал, мировая экономика.

Rychka M.A., PhD in Economics, Associate Professor of International Economic Relations and Business Department, Educational and Research Institute of International Relations of the National Aviation University;

Slyusarchuk O.M., student of International Economic Relations and Business Department, Educational and Research Institute of International Relations, National Aviation University.

EFFECT OF FINANCIAL GLOBALIZATION FOR THE DEVELOPMENT OF WORLD FINANCIAL CRISIS

Annotation: The article deals with the phenomenon of financial crises, which is an indispensable condition in the globalization of the financial sphere. The influence of financial crises on world processes in the economies of different countries of the world, in particular in Ukraine, is investigated.

Key words: financial globalization, financial crises, capital, world economy.

Актуальність проблеми. Фінансові кризи у багатьох країнах світу продовжують проявлятися і для економік країн її прояви з кожним разом поглиблюються та мають величезні наслідки. Вивчення цього питання є завжди актуальним. Відповідно доцільним є вивчення підходів, які були розроблені в розвинених країнах світу, застосування їх до національних умов для подолання криз мають велике значення.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед іноземних економістів, які зробили вагомий внесок у розроблення теорії фінансових криз, слід назвати К.П. Кіндлебергер, Ш. Геффернан, Ф.С. Мишкіна, Д.Д. Сакса, А. Шварц, а серед вітчизняних – О.І. Барановського, В. Геєця, А. А. Чухно та інших.

Метою статті є розкрити теоретичні та практичні аспекти фінансової кризи в контексті фінансової глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Важливим етапом у формуванні світової економічної системи стала глобалізація. Швидкі темпи зростання взаємозалежності економік різних країн, разом з інтернаціоналізацією господарського життя послаблює свої позиції щодо глобалізації виробничих процесів і фінансового середовища. Світовий фінансовий сектор – це елемент світової економіки, який найбільш вагомо відчуває на собі вплив фінансової глобалізації, а фінансова глобалізація представляє собою об'єктивний процес інтеграції значної частини капіталу різних країн, посилення їх взаємозалежності [3].

В основу фінансової глобалізації покладено вільний рух капіталів між країнами, функціонування глобального ринку, формується система наднаціонального регулювання міжнародних фінансів. За рахунок все більшої інтегрованості, застосуванню інноваційної фінансової техніки і нових підходів до прийняття рішень із питань фінансового управління зростає ринок євровалют, посилюється роль ТНК, розвивається спільний європейський ринок.

На перший погляд здається, що таке явище як глобалізація має лише позитивні сторони, проте якщо зануритися глибше можна зробити інші висновки. Основною проблемою, яку породжують процеси фінансової глобалізації, є підвищення ризиків та ймовірність розвитку загроз для економічної безпеки будь-якої країни. Проте ці загрози найбільше вплинуть на економіки країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, адже їх фінансові системи мають високу залежність від глобального фінансового ринку. Саме у тих випадках, коли політика регулювання економічної системи не спрацьовує, в дію вступає таке явище як криза. В цілому фінансову кризу можна вважати явищем глобалізації у фінансовій сфері.

За визначенням М. Головіна фінансові кризи мали місце і до періоду фінансової глобалізації, але в нових умовах їхня дія підсилюється за рахунок зростаючого впливу з боку притоку капіталу із країни та наявності «ефекту зараження»[8]. У економічній термінології існує таке поняття як трансфер криз. Воно пояснюється тим, що процеси фінансової глобалізації створюють сприятливі умови для переростання кризи окремої країни у світову, іншими словами відбувається зараження країн кризою. Іноді це відбувається свідомо, через дії окремої країни до іншої, що може спровокувати спад конкурентоспроможності національної економіки, погіршити підприємницький та інвестиційний клімат, що в результаті приведе до поступового перенесення криз із більш розвинутих до менш розвинутих країн. Трансфер криз зазвичай можна прослідкувати у експорті застарілих технологій, у штучному подовженні життєвого циклу продукції на ринках інших країн, і, разом з тим, тиск міжнародних фінансових організацій це один із видів реалізації трансферу. В інфлікованих країнах зростає відплив капіталу за кордон (не менше 30%), знижується капіталізація ринку акцій, золотовалютних резервів (не менше 20%), рівень відсоткової ставки та інфляції в річному вимірі становить не менше 20%, падає курс національної валюти (не менше 15%) [3].

Розглянемо, наприклад такий фактор як лібералізація економіки. На перший погляд, це суттєва перевага фінансової лібералізації – відкритість ринків може привести до росту експорту та імпорту, що в свою чергу підніме економіку на новий рівень і т.д. З іншої сторони, взяти хоча б лібералізацію руху капіталу, тут варто пам'ятати, що за умов відсутності ефективної системи їх державного регулювання, це буде мати прямо пропорційні наслідки. Інтеграція дає змогу країнам спільно вирішувати гострі проблеми: це і допомога найбільш відсталим регіонам, пом'якшення стану на ринку праці, проведення науково-технічної політики, посилення конкуренції між країнами: що є досить гарним для ринкової економіки. Але і тут не все так просто. За рахунок такої сильної взаємодії країн, проблеми однієї швидко переходять на іншу, як наприклад під час фінансової кризи, яка розпочалася у США. 19 жовтня 1987 прозвали пізніше «чорним понеділком», саме тоді індекс Dow Jones Industrial обвалився на 22,6%. І знову за моделлю доміно повалилися ринки Австралії, Канади, Гонконгу. Іншими словами слабкість фінансових систем певних країн формують передумови для виникнення та поширення дестабілізуючих процесів у функціонуванні світової фінансової системи.

На сучасному етапі розвитку світової економіки, яскравим прикладом «проколу» глобалізаційного процесу - криза країнах Європейського Союзу. У 2011 р. головним питанням економічної політики країн-членів ЄС стало зростання обсягів бюджетного дефіциту і державного боргу ряду країн: Греції, Італії, Іспанії, Ірландії, Португалії і навіть Франції. Станом на 2014 р. за підрахунками аналітиків S&P, європейським корпораціям потрібно було рефінансувати борги приблизно на 1 трлн. дол. США, на 2015 р. цей борг складав вже майже на 4 трлн. дол. США.

Ще одним позитивним фактором прояву глобалізації, як вже було зазначено став технологічний прогрес в операціях на світовому фінансовому ринку: використання сучасних технологій виробництва, засобів зв'язку, інформаційних мереж, все це дає можливість вдосконалювати інфраструктуру ринку. Дана тенденція і привела до нового явища в історії людства – «Індустрія 4.0». «Четверту промислову революцію» Клаус Шваба (автор швейцарський економіст 20 січня 2016 року в Давосі) зазначає, що людство стоїть на краю нової технологічної революції, яка кардинально змінить те, як ми живемо і працюємо, і ставимось один до одного [7]. Проте існує і інша «сторона медалі» - кібер-атаки та віртуалізація грошових коштів. В умовах глобалізації світової фінансової системи посилилася віртуалізація операцій і зріс масштаб спекуляцій на світовому фінансовому ринку. Якщо раніше створювалися так звані офшорні зони, як наприклад Кіпр, задля легалізації кримінальних доходів, то сьогодні це крептовалюта.

В цілому світовий рух потоків капіталу пов'язаний із можливою появою різного виду фінансових криз. Причому, якщо врахувати особливості переміщення коштів, сам рух капіталу в певній мірі можна вважати одним з основних джерел, як з одного боку появи, так і подолання валютних криз. Рух фінансових потоків дуже актуальний з точки зору як загальної глобалізації, так і фінансової глобалізації, зокрема. Саме від інтеграції фінансових потоків залежить можливість інтеграції національних економік окремих країн. Враховуючи ж неоднорідність розвитку національних економік, у тому числі і їх фінансових систем, фінансова інтеграція є важливою складовою підвищення зрілості національних економік окремих країн і служить основою для їх поступової гармонізації і уніфікації. Процес глобалізації і викликана ним нестабільність національної і світової економік породжують деформацію економічних криз, а отже, безпосередньо умови глобалізації підсилюють фінансових криз, які руйнують економіки та поширюються на інші країни світу [8].

Нинішня економічна та фінансова криза зазнала руйнівного впливу на світову економіку, а також на глобалізацію. Криза, що почалася в США, похитнула довіру до глобалізації у всьому світі, ставлячи під сумнів функціональність процесу. У перші роки кризи багато дослідників вважали, що глобалізація послабила свої позиції: роль урядів почала зростати, а також правила, наприклад націоналізація банківської та автомобільної промисловості в США, Великій Британії та Ірландії. Той факт, що в перші роки кризи урядові пріоритети були

пов'язані з їх національними інтересами по відношенню до міжнародних інтересів, свідчить про те, що економічна криза, призвела до падіння глобалізації. Багато країн прийняли протекціоністські заходи для втримання капіталу у межах країни. Наприклад, США та їх програма «купувати американські продукти», яка призначена стимулювати економіку.

Пошук шляхів протидії кризовим процесам, а також впровадження сучасних інструментів для поживлення економіки особливо ускладнюється для висхідних (emerging and developing) країн (у т.ч. України), в яких ще не сформували макроекономічні та інституційні основи розвитку як самостійно так і у світових та регіональних інтеграційних об'єднаннях. Серед великої кількості процесів, викликів і ризиків, які нині формуються у світовій економіці і мають значний вплив на економіку України, зазначені:

- зміни у світовій економіці (задекларовані позиції США щодо фіскального стимулювання та реіндустріалізації національної економіки, а також із започаткуванням процесу виходу Великої Британії з Європейського співтовариства);

- різноспрямовані інтеграційні наміри та кроки (рішення США про вихід із Транстихоокеанського партнерства, яке практично співпало у часі з набуттям чинності першої багатосторонньої угоди в рамках Світової організації торгівлі (СОТ), спрямованої на лібералізацію глобальної торгівлі);

- зміни у глобальних потоках товарів і капіталів, що пов'язані із запровадженням певних протекціоністських обмежень (США), а також посилення впливу умов торгівлі на потенціал країн, насамперед, висхідних (Китай та інших успішних країн);

- складнощі економічного потенціалу європейських країн (послабленням інтеграційних процесів у ЄС і необхідними суперечливими заходами монетарного та фіскального збалансування);

- трансформації на валютних, споживчих і сировинних ринках;

- протидію посиленню боргів країн, пошук і доступ до надійних джерел фінансування для уникнення фінансових криз та дефолтів висхідних країн (цей перелік не є вичерпним).

Відносно кризового стану України та тенденцій змін, можна зазначити, що упродовж 2016р. - початку 2017р. відбулися позитивні зміни. В Україні розпочався висхідний тренд реального сектору, продовжила співпрацю з МВФ та іншими міжнародними фінансовими інститутами, поповнила валютні резерви (зменшивши девальваційні ризики), позбулася політизованої залежності від російських ринків. Але, перманентність кризових виявів упродовж років незалежності, довготривала криза після розпаду СРСР (близько 10 років) та кризові явища в Україні кожні 4-5 років, які по мірі наступності стають більш тривалими. Сьогодні політичні та економічні тенденції засвідчують, що кризові явища можуть проявитись і активізуватись у період 2019-2020рр. (табл.1).

Таблиця 1

Періодичність кризових шоків в Україні

Рік	Період	Тривалість, в місяцях
1999/2000	Завершення пострадянської кризи	
2004-2005	Вересень 2004 – лютий 2005	5-6
2008-2009	Серпень 2008 – вересень 2009	12-13
2013-2015	Жовтень 2013 – вересень 2015	24-25
2019 ?	...	

Джерело: [9]

Економічний спад та розвиток кризи в Україні зазначені такими показниками: за оцінками Національного банку загальні втрати економіки від банківської кризи 2015-2016 рр. склали 38% ВВП (зокрема, прямі фіскальні витрати України на подолання наслідків кризи банківського сектору сягнули 14% ВВП, що перевищує відповідні витрати, понесені під час фінансово- економічної кризи 2008-09 рр.); обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну склав за 2013 рік 53 704 млн. дол. США, 2014 р. – 40 725 млн. дол. США, 2015 р. – 36 154 млн. дол. США, 2016 р. – 37 513 млн. дол. США та 2017 р. – 39 144 млн. дол. США (спостерігається спад з 2014 року та дуже повільний приріст) [10]; ВВП - реальний темп зростання: -9,8% (2015 р.), 2,3% (2016 р.), 2% (2017 р.) [11]. За таких даних очевидно, що Україна ще досі не вийшла з кризи. Загалом економіка України за останні 25 років демонструє найвищі темпи падіння серед країн світу – мінус 35% ВВП, тоді як у світі зростання становило майже 100% [12, С.617-619].

Подолання економічних криз, зниження довгострокових ризиків, створення умов для високих темпів економічного зростання можливо досягти за допомогою інструментів монетарної політики, яку проводить центральний банк. Таким чином, враховуючи національну ситуацію в економіці та наявні структурні та фінансові дисбаланси найбільш оптимальним монетарним режимом для України повинен бути режим «без номінального якоря» або «м'якого інфляційного таритування». За цим режимом НБУ має досягти дві проміжні цілі монетарної політики: стабільного валютного курсу та мінімальної інфляції. А також для забезпечення гнучкості монетарної політики необхідно впровадити як валютний так і інфляційний коридори. Валютний коридор дозволить об'єктивізувати надмірні темпи витрачання валютних резервів країни та мінімізувати психологічні чинники впливу на валютний курс. А інфляційний – надасть можливість врахувати негативні зовнішні та внутрішні економічні та політичні чинники. Також основною стратегічною метою НБУ для реалізації монетарного режиму без номінального якоря повинна бути динаміка приросту реального ВВП,

зниження безробіття та зростання рівня середньої заробітної плати в країні. Перевагами такого монетарного режиму є можливість проводити політику «тонкого» настроювання валютного курсу, який сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки України за умов збереження балансу між темпами інфляції, реальної грошової пропозиції та динамікою економічного зростання [13, С.7-9].

Висновки. Отже, фінансова глобалізація має неоднозначний вплив на формування світових криз, найбільше він проявляється в умовах кризи, яка розпочалася у 2007 році та за певними експертними оцінками триває і досі. На теренах національної економіки фінансові кризи також тривають досі, але стартові фактори інші. Виникнення фінансових криз зумовлено об'єктивними чинниками, державне регулювання економіки не здатне запобігти виникненню усіх фінансових криз, однак може істотно впливати на їх перебіг та зменшувати втрати від них.

Список використаної літератури

1. Schifferes S. Financial crises: Lessons from history, 2007 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6958091.stm>
2. Дзьобак В. Справжня причина світової економічної кризи, - 2009 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/05/14/193016/>
3. Козак Ю. Г. Міжнародні фінанси, 5-те видання, 2014 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1369/1/Міжнародні%20фінанси.Pdf>
4. Линенко А.В., Герценко С.О. ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ, - 2012 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-3-2012/188-194.pdf>
5. Мадяр Р. О. Прогнози та сучасні трансформації світової економіки в умовах глобальної нестабільності, - 2014 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2014/16.pdf
6. Маккіннон Н. Валютні війни, - 2013 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econominews.info/other/forex20130201760870073.html>
7. Мануков С. 4-я промислова революція в Давосе, - 2016 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expert.ru/2016/01/21/chetvertaya-promyishlennaya-revolyutsiya/>
8. Офіційний сайт Studopedia – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_299377_suchasni-svitovi-krizi-yak-proyav-finansovoi-globalizatsii.html
9. Виклики і ризики розгортання кризових процесів в Україні та напрями економічної політики їх запобігання. / Наук. ред. В.Юрчишин. – К.: Заповіт, 2017. – 156 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_vuklyky_ryzyky.pdf
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. The Central Intelligence Agency, [Online] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
12. Євенко Т.І Українська економіка у 2018 році: відродження чи стагнація / Т.І. Євенко // Молодий вчений». - № 12 (52). – 2017. – С. 617-619 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/142.pdf>
13. Нікіфоров П. О. Вибір оптимального монетарного режиму в умовах фінансової нестабільності в Україні: пошуки компромісу / П. О. Нікіфоров // Фінансові інструменти сталого розвитку економіки : матеріали І міжнародної науково-практичної конференції (20 березня 2018 р.). – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. – С. 7-9 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads.pdf>